

in barbarskimi jugovzhodnimi pokrajinami. Pomembneje je to, da je ta diskurz, ki je dal podlago t.i. balkanizmu, dobil posebno moč ravno v procesu priključevanja Slovenije EU. Tedanji političnoekonomski oblasti je služil kot legitimacijsko orodje, s katerim se je pridružitve novonastale države EU zdela nujna in neizogibna. Balkanizem je pravzaprav neločljiv del tranzicijske »slovenske pomladi«, saj je v obliki sovražnega govora proti priseljencem iz preostalih bivših držav socialistične Jugoslavije prekrival slabšanje delovnih razmer za vse delavce znotraj slovenskega prostora, zlasti v gradbenem sektorju. Ne le da ideologija evropskosti prikazuje kulturno, ekonomsko in zgodovinsko medsebojno povezane regije kot ločene entitete, ampak prikazuje tudi (kapitalistični in nedemokratični) model razvoja zahodnoevropskih držav kot progresistični in nujni. S tega vidika je treba resnično napraviti konec »Evropi« in na »evropskosti« utemeljenim projektom, med katere zagotovo sodi tudi EU.

Reference:

- Breznik, Maja (2004): Umazano delo, umazano ljudstvo. V: Vesna Leskošek (ur.), *Mi in oni: nestrpnost na Slovenskem*, 131–148. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Močnik, Rastko (1999): 3 teorije: ideologija, nacija, institucija. Ljubljana: Založba *cf.
- Todorova, Marija N. (1994): The Balkans: From Discovery to Invention. *Slavic Review* 53 (2): 453–482.

Maja GARB
Fakulteta za družbene vede,
Univerza v Ljubljani

Marjan Malešič, Marko Polič,
Jelena Juvan
**Psihološke in socialne značilnosti
evakuacije**

Založba FDV, Ljubljana 2013,
elektronska izdaja, prost dostop
(ISBN 978-961-235-624-8)

Marjan Malešič, Marko Polič,
Samo Uhan, Iztok Prezelj,
Jelena Juvan, Boštjan Bajec
**Spoznaverni in zaznavni vidiki
evakuacije ob jedrski nesreči**
Založba FDV, Ljubljana 2013,
elektronska izdaja, prost dostop
(ISBN 978-961-235-626-2)

Del sodelavcev na Obramboslovnem raziskovalnem centru na *Fakulteti za družbene vede* se je pred približno letom dni lotil raziskave o poznavanju evakuacijskih ukrepov ob morebitni nesreči v nuklearni elektrarni Krško (NEK). K raziskavi so zaradi njene narave pritegnili še nekatere druge slovenske strokovnjake (metodologa, psihologa) in se nato nekaj mesecev aktivno ukvarjali s študijem literature in terenskim raziskovalnim delom, nato pa s pisanjem poročila in predstavitevijo rezultatov raziskave naročniku. Pri sodelavcih je bilo znani precejšnje navdušenje nad raziskavo. Zdelo se je, da so zadovoljni z vsebino, metodološkim pristopom in opravljenim delom. Na začetku leta 2013 so raziskovalci poročilo izdali še v knjižni obliki; pri založbi *Fakultete*

za družbeni vede sta bili izdani elektronski knjigi z naslovoma *Psihološke in socialne značilnosti evakuacije* ter *Spoznawni in zaznavni vidiki evakuacije ob jedrski nesreči*. Ko sem spomladi 2013 dobila povabilo revije *Teorija in praksa*, naj napišem predstavitev oziroma recenzijo obeh knjig, sem bila sprva nekoliko preseñena, saj področje zaščite in reševanja ni moje strokovno področje in sem zato menila, da bom recenzijo težko napisala. Po razmisleku pa sem ugotovila, da v našem raziskovalnem centru pravzaprav ni veliko raziskovalcev, ki bi lahko ocenili obe knjigi, saj jih je večina neposredno sodelovala v raziskavi o evakuaciji ob jedrski nesreči. Drugič, še se spomnim šolskih in študijskih vsebin o zaklanjanju ipd., zlasti pa nekoč zelo popularnih akcij *NNNP – Nič nas ne sme presenetiti!*, in bi me zelo zanimalo izvedeti kaj novega s tega področja. In tretjič, do naše edine nuklearne elektrarne sem vedno gojila poseben odnos. Graditi so jo začeli v mojih srednješolskih letih in kot dijakinja srednje naravoslovno-matematične šole (bil je ravno čas usmerjenega izobraževanja) sem poslušala odlično predavanje profesorja za tehnični pouk in fiziko o nastajajoči elektrarni. Skratka, ti argumenti so me je pripeljali do pozitivnega odgovora na povabilo k recenziji obeh knjig, ki sta nastali na podlagi raziskave pripravljenosti prebivalstva na evakuacijo ob morebitni jedrski nesreči v NEK-u.

Knjiga *Psihološke in socialne značilnosti evakuacije* predstavlja ugotovitve iz teoretske študije literature

s področja evakuacije ob jedrskih in drugih nesrečah. Študijo je mogoče na grobo označiti kot socialnopsihološko, saj govori predvsem o odzivih ljudi na nesrečo ter njihovih tipičnih ravnanjih v nesreči in ob ukrepih, kot je evakuacija. O ravnanju ljudi v takšnih okoliščinah v knjigi izvemo veliko, pomembne so še zlasti ugotovitve, ki izpodbijajo nekatere stereotipe. Panika, na primer, naj ne bi bilo tipično ravnanje ljudi ob nesreči. Ravno nasprotno, v človekovi naravi naj bi bilo, da se na nevarnosti ob nesrečah odzove racionalno. Prav tako se ljudje ob nesreči običajno ne vedejo egoistično, ampak altruistično in solidarno. Za pomembnega se kaže družinski kontekst, saj se ljudje običajno evakuirajo šele, ko je zbrana vsa družina. Avtorji na podlagi znanih raziskav predstavijo tudi socialni profil ljudi, ki se prej evakuirajo, ter socialni profil ljudi, ki se težje evakuirajo ali se sploh ne. Tako raziskave kažejo, da se bolj zagotovo evakuirajo ženske, družine z invalidi in starejšimi ljudmi, tujci in ljudje brez lastnega stanovanja ter mlajši in bolj izobraženi. Težje ali sploh ne evakuirajo pa se lastniki nepremičnin, manj izobraženi, starejši in ljudje z zdravstvenimi težavami. Pomemben del vsebine knjige je predstavitev povezanosti med ukrepi ob nesreči ter odzivi ljudi na nesrečo in ukrepe. Tako, na primer, izvemo, da bodo obvestila o evakuaciji ljudje upoštevali le, če zaupajo institucijam, ki so jih izdale. Pomembni sta tudi vsebina obvestila in pogostost njegovega objavljanja. Takšne povsem praktične ugotovitve

v knjigi niso pojasnjene samo prek primerov, ampak tudi s pomočjo uveljavljenih psiholoških in komunikacijskih teorij. Knjigo skleneta pregled nekaterih jedrskih in drugih nesreč ter predstavitev evakuacijskih ukrepov ob teh nesrečah. Odločitev avtorjev, da predstavijo primere, je dobra – ne samo zaradi vpogleda v ukrepe, ampak tudi zaradi ohranjanja zgodovinskega spomina na nesreče.

Druga knjiga predstavlja empirični del raziskave in nosi naslov »Spoznavni in zaznavni vidiki evakuacije ob jedrski nesreči«. Avtorji v uvodu opišejo kontekst, v okviru katerega je treba presojati rezultate empirične raziskave o pripravljenosti okoliškega prebivalstva na evakuacijo ob morebitni jedrski nesreči v NEK-u. Terensko raziskavo so izvajali oktobra 2012 in v tem času je bil, kot zapišejo, »tudi v naši javnosti še zelo prisoten spomin na jedrsko nesrečo v Fukušimi na Japonskem, ki je bila posledica potresa in cunamija marca 2011« (str. 6). Tako lahko rečemo, da je bila tudi raziskava v slovenskem prostoru zelo aktualna. Empirične podatke so raziskovalci pridobili z dvema metodama: z anketiranjem prebivalstva v trikilometrskem pasu ob NEK-u ter z intervjuji s pristojnimi osebami iz vzorca ustanov in podjetij, ki imajo ob evakuaciji posebno vlogo ali pa stojijo ob NEK-u. Rezultati anketiranja pokažejo, da ljudje grožnje jedrske nesreče v NEK-u ne zaznavajo izrazito intenzivno. Glede seznanjenosti z zaščitnimi ukrepi vidimo, da ljudje menijo, da so najboljše seznanjeni z ukrepom zaklanjanja, najmanj pa z zaužitjem tablet kalijevega

jodida. Kot vire seznanjenosti z ukrepi anketiranci največkrat navajajo prejeta gradiva (zgibanke) in medije. Raziskava pokaže, da kar 50 odstotkov ljudi, mlajših od 30 let, ne ve, da bi bili kdajkoli obveščeni o primernem ravnanju v primeru jedrske nesreče oziroma da o tem še nikoli niso bili obveščeni. Anketiranci svojega mesta evakuacije ne poznajo dobro. Vseeno bi se jih ob nesreči kar precej evakuiralo (tudi samoiniciativna evakuacija, senčna evakuacija), večinoma bi se evakuirali s svojim prevoznim sredstvom. Zanimivo je, da je med stvarmi, ki bi jih anketiranci vzeli ob evakuaciji s seboj, na prvem mestu obleka (in dokumenti »šele« na drugem mestu). Zaupanje ustanovam, vpletenim v ukrepanje ob morebitni nesreči v NEK-u, je dokaj visoko (najvišje v gasilce, zdravstveno službo in regijski center za obveščanje, najnižje v Vlado RS in župana). To so le nekateri od zbranih in interpretiranih podatkov iz anketiranja. Med rezultati intervjujev v podjetjih in ustanovah je pomembna ugotovitev, da v javnih ustanovah bolj razmišljajo o evakuaciji ob morebitni jedrski nesreči kot pa v zasebnih ustanovah in podjetjih, pa tudi na evakuacijo so prve, zlasti šole in vrtci, bolj pripravljene. Kritična ustanova za evakuacijo je dom starejših občanov; nasploh sta ob evakuaciji vprašljivi organizacija in zmogljivost prevozov z ogroženega mesta na evakuacijsko. V knjigi je predstavljenih še vrsta kritičnih točk, pa tudi značilnosti ravnanja ob evakuaciji posameznih družbenih skupin, kar avtorji pokažejo s pomočjo križanj podatkov. Rezultate raziskave lahko

ocenimo kot zanimive in uporabne, verjetno zlasti za ljudi in ustanove, ki bi bili v evakuaciji ob morebitni nesreči v NEK-u neposredno udeleženi bodisi kot organizatorji bodisi kot evakuiranci.

Če na knjigi pogledamo še s kritičnim očesom, lahko ugotovimo, da imata poleg vrste pozitivnih značilnosti tudi določene pomanjkljivosti. Pozitivno je vsekakor že to, da je bila raziskava opravljena in predstavljena javnosti (tudi v (e-)knjižni obliki. V obeh knjigah izvemo veliko pomembnega o ravnanjih ljudi, kar nima samo splošne informativne vrednosti, ampak veliko praktično vrednost za ustanove in ljudi, ki skrbijo za zaščito in reševanje ob nesrečah. Med pomanjkljivosti bi uvrstila tri. Prva se nanaša na prvo, teoretično knjigo, in sicer na njeno prvo poglavje, kjer so teorije predstavljene precej površno. Govorimo seveda o uvodnih poglavjih, kjer se predstavijo samo temeljni pojmi, kljub temu pa menim, da ima vsebina tega poglavja za »navadnega« bralca premajhno pojasnjevalno moč. Nekaj podobnega (druga pomanjkljivost) lahko rečemo za predstavitev metodologije empirične raziskave, ki je umeščena v drugo knjigo pred predstavitvijo rezultatov raziskave. Ne dvomim v metodološko korektnost raziskave, opis metodologije pa bralcu – verjetno tako laiku kot družboslovcu raziskovalcu – ne da vseh odgovorov na metodološka vprašanja. Tretjo pomanjkljivost opažam v delu prvega poglavja druge knjige. Glede na dobro predstavitev problematike ravnanja ljudi

ob nesrečah in ukrepih evakuacije v prvi knjigi bi pričakovala, da bo začetek druge knjige vseboval povzetek ključnih ugotovitev iz prve knjige oziroma iz teoretične študije, ne pa nove oziroma dodatne vsebine z isto temo. Kajti rezultati empirične raziskave za primer NEK-a v mnogih točkah potrdijo ugotovitve iz drugih raziskav in študij primerov nesreč; zbirka temeljnih ugotovitev teoretične študije bi zato predstavljala boljšo rešitev za teoretični okvir kot pa predstavitev nekaterih izkušenj držav po novih virih. Predstavitev slovenskega sistema oziroma načrtov, ki prav tako tvori začetno vsebinsko poglavje druge knjige, pa je seveda na mestu.

Vendar pa so opažene in omenjene pomanjkljivosti zgolj malenkosti (bolj t.i. tehnične, in ne vsebinske narave) in naj ne zameglijo ocene, da ima celotna raziskava veliko vrednost, in sicer veliko teoretično vrednost predvsem zaradi mednarodnih primerjav, kar bo uporabno predvsem v izobraževanju, ter veliko praktično vrednost za naročnika raziskave ter za vse ustanove in posameznike, ki delujejo na področju zaščite in reševanja, posebej seveda za izvajalce evakuacije ob različnih nesrečah. Dobro bi bilo, da založba o knjigah ne bi informirala samo Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje in vseh njenih izpostav, ampak tudi vse referente/sodelavce za civilno zaščito oziroma za področje zaščite in reševanja na slovenskih občinah. Nujno branje zanje, če že ne pri vseh za pridobitev novega znanja, pa vsaj za njegovo obnovitev.